

รายงานสถานการณ์และแนวโน้มประเทศไทย พุทธศักราช 2543

(โครงการข่าวสารทิศทางการศึกษา - TTMP)

ยุทธศาสตร์แก่วิกฤติชาติ : ถึงเวลาเจรจากันครั้งใหญ่

โครงการข่าวสารทิศทางการศึกษา
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สถานการณ์เดือนพุทธศักราช 2543 ยังคงเข้มข้น แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงใหญ่ที่รออยู่ข้างหน้า จับตาสถานการณ์สำคัญ 5 เรื่องได้แก่การเสนอยุทธศาสตร์แก่วิกฤติชาติ การเลือกตั้งทั่วไปต้นเดือนมกราคม 2544 อุทกภัยภาคใต้ ความริ้วรอนในกลุ่มอาเซียนและการเลือกตั้งประธานาธิบดีในสหรัฐ

ในเดือนนี้มีการเคลื่อนไหวจัดประชุมเสนอยุทธศาสตร์แก่วิกฤติชาติของกลุ่มนักคิดนักวิชาการที่มีชื่อเสียงหลายกลุ่มบุคคลและหลายครั้ง ซึ่งดูจะได้รับการขานรับอย่างน้อยในด้านการเป็นข่าวค่อนข้างสูง ยุทธศาสตร์เหล่านี้มีทั้งเรื่อง ชาตินิยมใหม่ การเว้นวรรคกับ WTO การแก้ปัญหาความยากจน และการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นการเปิดประเด็นหลายด้านเกี่ยวกับแนวทางนโยบายการบริหารประเทศ ข้อเสนอเหล่านี้คงมีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย และต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง ความน่าสนใจของการเคลื่อนไหวเสนอยุทธศาสตร์ข้างต้นไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาซึ่งนำเสนออย่างเดียว ที่สำคัญกว่านั้นน่าจะเป็นการแสดงว่าสิ่งที่เรียกว่าการเมืองภาคประชาชน ประชาสังคมและพลังทางสังคม ได้เริ่มมีการเกาะกลุ่มรวมตัวกัน และคาดว่าจะมีบทบาทเด่นชัดขึ้นหลังการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่

อย่างไรก็ตาม การเมืองภาคประชาชนยังอ่อนแออยู่ทั้งในด้านหลักคิด การรวมตัวจัดตั้ง ผู้นำ การได้รับการสนับสนุนในวงกว้างทั่วประเทศจากชนชั้นกลางและประชาชนรากหญ้า ตลอดจนการขาดกำลังทางวัตถุอื่น และเนื่องจากพลังนี้เป็นกำลังหลักในการปฏิรูปการเมือง ดังนั้นจึงทำให้การปฏิรูปดังกล่าวต้องใช้เวลาและเป็นไปอย่างค่อนข้างล่าช้า จนเกิดความรู้สึกไม่ทันใจสำหรับบางกลุ่ม มีกระแสเว้นวรรคทางการเมืองชั่วคราวโอกาสอยู่

ในสถานการณ์เศรษฐกิจ-การเมืองปัจจุบันที่มีวิกฤติทั่วด้าน ดูจะเล็งไม่พ้นที่จะต้องแสวงหายุทธศาสตร์ใหม่เพื่อแก้ไข ซึ่งก็หมายถึงการเปิดเจรจากันครั้งใหญ่ภายในชาติของกลุ่มองค์กรในระดับ

ต่างๆ จนกระทั่งเกิดความเข้าใจตรงกันพอสมควรเกี่ยวกับสถานะและแนวโน้มของประเทศตลอดจนของภูมิภาคและของโลก เพื่อสร้างฉันทามติภายในชาติขึ้น การจะปฏิบัติเช่นว่านี้ได้ต้องเอาชนะความเคยชินเก่าบางประการ ได้แก่ความเคยชินในการคิดพึ่งคนต่างชาติที่มาช่วย ไม่คิดพึ่งตนเองและมองข้ามประชาชนรากหญ้า

มีองค์กรใหม่องค์กรหนึ่งได้แก่สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งกำลังอยู่ในกระบวนการจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่ ควรจะเร่งกระทำให้สำเร็จโดยมีอิทธิพลจากระบบราชการรวมทั้งสภาพัฒนาการเศรษฐกิจงน้อยที่สุด เพื่อให้องค์กรนี้ได้เป็นศูนย์กลางสำคัญในการระดมสมอง การกลั่นกรอง และการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการแก้ไขวิกฤติ

สิ่งที่เรียกว่าการเมืองภาคประชาชนนั้นนับได้ว่าเป็นหน่ออ่อนใหม่ทางการเมือง เกิดขึ้นท่ามกลางความปั่นป่วนและปัญหา ซึ่งทำให้จำเป็นต้องเร่งปรับตัวให้เข้มแข็งเร็วขึ้น

อนึ่ง ภาวะเศรษฐกิจของประเทศนั้นยังคงเปราะบางมาก การชะลอตัวของเศรษฐกิจสหรัฐซึ่งเป็นหัวรถจักรของเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน อาจเป็นการชะลอตัวอย่างแรง ดังนั้นจึงควรเตรียมรับมือในสถานการณ์ที่ร้ายที่สุดไว้ ตลาดตราสารหนี้ภายในประเทศโดยเฉพาะหุ้นกู้มีแนวโน้มมีความเสี่ยงสูงขึ้น ควรจะได้ดูแลไม่ให้ขยายตัวจนอาจจุดชนวนวิกฤติครั้งที่สองขึ้นมาอีก

การเลือกตั้งทั่วไปที่กำลังเกิดขึ้น หากไม่มีภาวะวิกฤติเศรษฐกิจแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเลือกตั้งภายใต้สถานการณ์ใหม่ที่ดีกว่าเดิม เช่นการซื้อเสียงที่เคยคาดแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ก็เห็นได้ว่าโดยอาศัยคณะกรรมการการเลือกตั้ง กลุ่มอาสาสมัคร และการจับตาจากสังคม ทำให้พฤติกรรมแบบนี้เผชิญแรงต้านสำคัญและมีแนวโน้มไม่ขยายตัว การทุจริตคอร์รัปชันที่แพร่ระบาดกำลังถูกตรวจสอบมากขึ้นจากองค์กรอิสระ เช่นเดียวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ชอบของเจ้าพนักงานองค์กรควบคุมตรวจสอบผู้บริหารและเจ้าพนักงานระดับสูงของรัฐที่ดั่งขึ้นใหม่ก็ดี สิทธิและอำนาจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เพิ่มขึ้นของประชาชนก็ดี การเข้มแข็งขึ้นของการเมืองภาคประชาชน ประชาสังคม และพลังทางสังคมก็ดี เหล่านี้ทำให้ระบบการเมืองของไทยมีลักษณะเปิดขึ้น การบริหารประเทศไม่จำกัดอยู่แต่ในการปฏิบัติหรือการกระทำของนักการเมืองราวสองพันคน การทำให้ระบบการเมืองของไทยมีลักษณะเปิดกว้างขึ้น และที่สำคัญ ได้แก่ การทำให้ระบบการเมืองที่เปิดกว้างนี้สามารถแก้ปัญหาของชาติอย่างประจักษ์ได้ นี่เป็นภาระหน้าที่สำคัญของการปฏิรูปทางการเมือง

การเลือกตั้งครั้งนี้มีสองพรรคใหญ่ที่แข่งขันกันเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลได้แก่พรรคไทยรักไทยกับพรรคประชาธิปัตย์ คาดคะเนว่าพรรคขนาดเล็กและขนาดกลางบางพรรคมีแนวโน้มที่จะได้รับเลือกน้อย อาจต้องไปรวมกับพรรคใหญ่หรือไม่ก็รวมกันเอง แต่ไม่ใช่ปัญหาสำคัญเพราะว่าพรรคเหล่านี้มีนโยบายที่ไม่ต่างกันมากนัก ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่าพรรคการเมืองซึ่งมีลักษณะมวลชนและการเมืองภาค

ประชาชนจะสามารถขึ้นเวทีเป็นทางเลือกหนึ่งได้อย่างไร **อนึ่ง การเลือกตั้งครั้งนี้เนื่องจากอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อจึงมีความสำคัญมาก ผลของการเลือกตั้งจะชี้ว่าการเมืองไทยจะก้าวเดินหรือไม่ก้าวเดินไปในทิศทางใด**

อุทกภัยทางภาคใต้ โดยเฉพาะในเขตภาคใหญ่ จังหวัดสงขลา นำความน่าตกใจมาให้ เมื่อพบว่าภัยธรรมชาติครั้งนี้มาอย่างรวดเร็ว รุนแรงและแผ่กว้าง ความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินค่อนข้างสูงจากการประเมินของบริษัทประกันภัยที่รับทำประกันก็กว่า 1 พันล้านบาท อย่างไรก็ตาม อุทกภัยแบบนี้ไม่ได้เกิดขึ้นแต่ในประเทศไทยเท่านั้น หากเกิดขึ้นทั่วโลก แม้แต่ในประเทศพัฒนาแล้วอย่างเช่นประเทศอังกฤษ มีความเห็นร่วมกันว่าอาจเกิดจากปัญหาโลกร้อนซึ่งทำให้ลมฟ้าอากาศวิปริต ดังนั้นเพื่อการป้องกันไว้ก่อน ควรกำหนดแผนการรับมือกับความรุนแรงจากธรรมชาติในขอบเขตทั่วประเทศ ตั้งแต่การดูแลด้านผังเมือง การระบายน้ำ สวัสดิภาพศึกษาและการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ บริษัทประกันภัยชั้นนำที่ใหญ่ที่สุด 6 แห่งของโลก แถลงว่าความเสียหายจากภัยธรรมชาติเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 10 ต่อปี หากไม่แก้ปัญหาโลกร้อน เช่นโดยลดการใช้พลังงานลง ภายใน 65 ปี คือในค.ศ. 2065 เศรษฐกิจโลกอาจถึงหายนะ เนื่องจากความเสียหายมหาศาลจากภัยพิบัติเหล่านี้

การประชุมสุดยอดกลุ่มอาเซียน ซึ่งบางที่เรียกว่าการประชุม 10 + 3 ในปลายเดือนพฤศจิกายนนี้ได้เปิดเผยให้เห็นรอยร้าวและความอ่อนแอของกลุ่มเศรษฐกิจนี้ชัดเจนขึ้น จนคาดที่น่าจะมีพลังและบทบาทน้อยลงบนเวทีโลก ความหวังที่จะให้กลุ่มนี้กระชับตัวแข็งแกร่งขึ้นเหมือนกลุ่มสหภาพยุโรปเป็นอันสลายไป ความไม่เป็นปึกแผ่นของกลุ่มอาเซียนนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นมรดกของลัทธิอาณานิคม อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการซึมลึกเข้ามาของบรรษัทข้ามชาติในระดับที่ต่างกัน คาดหมายว่าภูมิภาคเอเชียอาคเนย์จะกลายเป็นจุดเดือดอีกจุดหนึ่งของโลก ซึ่งมีจุดเดือดมากกว่า 20 จุดแล้ว สถานการณ์เช่นนี้ไม่ดีกับทุกประเทศที่เกี่ยวข้อง และแต่ละประเทศก็อาจเลือกเส้นทางของตนเองโดยหันไปทำสัญญาระหว่างสองประเทศหรือสามประเทศขึ้นมาแทน หากกลุ่มอาเซียนจะรวมกันต่อไป ก็อาจกระทำโดยไปอยู่ร่วมกับสามประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แก่ญี่ปุ่น จีน และเกาหลี แต่สามประเทศนี้ก็ยังคงมีความแตกต่างกันมากเกินกว่าจะจับมือกันได้ในระยะใกล้ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงกลายเป็นเขตแย้งยื้ออิทธิพลกันอีกครั้งหนึ่ง ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเดินทางไปเยือนเวียดนาม ขณะที่ประธานาธิบดีจีนเดินทางไปเยือนกัมพูชา นอกจากนี้ยังเกิดเหตุระเบิดลี้ลับหลายครั้งในลาว มีปฏิบัติการทางทหารอย่างอุกอาจทั้งในลาวและกัมพูชา

การเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐ เมื่อต้นเดือนพฤศจิกายนปรากฏว่าคะแนนการเลือกตั้งใกล้เคียงกันจนสรุปไม่ได้แม้เมื่อสิ้นเดือนไปแล้ว มีผู้เห็นว่าการรณรงค์หาเสียงซึ่งใช้เงินไม่น้อยราว 3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐหรือกว่า 1.2 แสนล้านบาท โดยมีผลลงเอยที่กำกวมเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าความแตก

ต่างทั้งในตัวผู้นำและนโยบายไม่มีมากพอที่จะให้ประชาชนตัดสินใจได้เด็ดขาด มีผู้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเมืองและการเลือกตั้งของสหรัฐในระยะเวลาใกล้ๆ 1) นโยบายพรรคการเมืองใหญ่ ทั้งรีพับลิกันและเดโมแครตเอียงเข้าสู่แบบเป็นกลางๆ ไม่สุดโต่ง จึงมีความคล้ายคลึงกันมากยิ่งขึ้น 2) นโยบายนั้นกลายเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญ ที่สำคัญได้แก่การเอาชนะเลือกตั้ง นอกจากนี้การระดมทุนเพื่อหาเสียงก็มีความสำคัญมากขึ้นด้วย การเมืองสหรัฐจะก้าวสู่การปกครองโดยพรรคเดียวในทางปฏิบัติแต่มี 2 พรรคในทางนิตินัยหรือไม่ ทางเลือกใหม่หรือพรรคที่สาม (ซึ่งอาจเปรียบเทียบคล้ายการเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย) จะสามารถก้าวขึ้นสู่สังเวียนการเมืองได้หรือไม่ ในเมื่อพรรคกรีนที่มีนายราฟ เนเดอร์เป็นหัวหน้าพรรคก็ยังไม่สามารถได้คะแนนเสียงถึงร้อยละ 5

การก้าวขึ้นของคะแนนเสียงเช่นนี้จะทำให้ผู้ที่ขึ้นดำรงตำแหน่ง ต้องบริหารประเทศด้วยความลำบาก หากเศรษฐกิจเกิดภาวะชะลอตัวรุนแรง อาจเกิดการประท้วงในที่ต่างๆ และหันไปสู่ลัทธิกีดกันทางการค้าและการปลุกตัวได้ ซึ่งจะก่อผลกระทบอย่างสูงไปทั่วโลก

คำชี้แจง

เอกสารฉบับนี้ เป็นบทวิเคราะห์ประจำเดือน พฤศจิกายน 2543 จากรายงานการประมวล สรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์ เหตุการณ์และแนวโน้มด้านต่างๆ ของประเทศไทย ของโครงการข่าวสารทิศทางการประเทศไทย (TTMP) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีนายอนุช อภาภิรม เป็นหัวหน้าโครงการ

โครงการข่าวสารทิศทางการประเทศไทย (TTMP) ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2542 จนถึงปัจจุบัน ท่านสามารถดูรายงานทุกฉบับของโครงการฯ ทางเว็บไซต์ของ สกว. ชื่อ <http://www.trf.or.th/ttmp/>

หมายเหตุ สรุปรายละเอียดในรายงานรอบเดือน พฤศจิกายน 2543 (นอกจากบทวิเคราะห์ที่ส่งมานี้)

ความเคลื่อนไหวด้านการผลิตและการค้า	6
ความเคลื่อนไหวด้านประชากร สิ่งแวดล้อม และพลังงาน.....	17
ความเคลื่อนไหวด้านการเมืองการปกครอง.....	23
ความเคลื่อนไหวด้านการศึกษา.....	26
ความเคลื่อนไหวด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	28
ความเคลื่อนไหวด้านอาหารและสาธารณสุข	29
ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับหน่วยงานการดำเนินชีวิต.....	39